

DE VERBORGEN DOCHTER

Elena Ferrante

De verborgen dochter

Vertaald door Els van der Pluijm

Eerste druk 2008
Tweede druk 2015

Oorspronkelijke titel *La figlia oscura*

© 2006 Edizioni e/o

© 2008 Nederlandse vertaling Els van der Pluijm /
Uitgeverij Wereldbibliotheek bv, Amsterdam

Alle rechten voorbehouden

Omslagontwerp Nico Richter

Omslagillustratie Annabel Williams/CORBIS

NUR 302

ISBN 978 90 284 2247 6

www.wereldbibliotheek.nl

I

Ik had nog geen uur gereden of ik begon me ellendig te voelen. Het gloeien van mijn zij kwam terug, maar ik besloot er voorlopig geen aandacht aan te besteden. Pas toen ik besepte dat ik niet genoeg kracht meer had om het stuur vast te houden, werd ik ongerust. Binnen een paar minuten werd mijn hoofd zwaar, zag ik de koplampen steeds waziger en al snel vergat ik zelfs dat ik achter het stuur zat. Voor mijn gevoel was ik aan zee, midden op de dag. Het strand was leeg, het water kalm, maar aan een mast op een paar meter van de vloedlijn wapperde de rode vlag. Mijn moeder had me als klein meisje doodsbang gemaakt als ze zei: 'Leda, nooit het water in gaan als de rode vlag is gehesen, dat betekent dat de zee erg wild is en dat je kunt verdrinken.' Die angst was jarenlang blijven hangen en ook ditmaal durfde ik er niet in te gaan, was ik bang, al was het water een tot aan de horizon rimpelloos, doorschijnend blad papier. Ik zei tegen mezelf: schiet op, erin, ze hebben die vlag aan die paal vast vergeten, maar intussen stond ik aan de kant voorzichtig met mijn tenen het water te voelen. Mijn moeder verscheen af en toe op de duinen en schreeuwde naar me alsof ik nog een kind was: 'Leda, wat doe je, je hebt die rode vlag toch wel gezien?'

Toen ik in het ziekenhuis mijn ogen opendeed, zag ik mezelf een fractie van een seconde weer voor die spiegelgladde zee staan. Misschien heb ik daarom naderhand geconcludeerd dat het geen droom was maar een alarmerend

fantasiebeeld, dat had voortgeduurd tot mijn ontwaken in die ziekenhuiszaal. Van de artsen hoorde ik dat ik met de auto tegen de vangrail was beland, maar zonder onherstelbare gevolgen. Het enige ernstige letsel had ik aan mijn linkerzij, een onverklaarbare wond.

Mijn vrienden uit Florence kwamen me opzoeken, Bianca, Marta en zelfs Gianni kwamen terug. Ik vertelde dat ik door mijn slaperigheid van de weg was geraakt. Maar ik wist best dat mijn slaap niet de schuldige was. De achterliggende oorzaak was een onzinnige daad mijnerzijds, en juist omdat ze zo onzinnig was zou ik er met niemand over praten, zo besloot ik meteen. De dingen waar we zelf niets van begrijpen zijn het moeilijkst te vertellen.

Toen mijn dochters naar Toronto verhuisden, waar hun vader al jarenlang woonde en werkte, ontdekte ik met geëneerde verwondering dat ik helemaal geen verdriet had maar me opgelucht voelde, alsof ik ze toen pas definitief ter wereld had gebracht. Voor het eerst in vijftwintig jaar had ik niet langer last van die drang dat ik voor ze moest zorgen. Het huis bleef netjes, alsof er niemand woonde, de zorg voor de boodschappen en de was kwam niet langer op mij neer, de vrouw die me al jaren met het huishouden hielp zocht lucratiever werk en ik vond het niet nodig haar te vervangen.

De enige verplichting ten aanzien van mijn dochters was eenmaal per dag bellen om te horen hoe ze het maakten, wat ze deden. Door de telefoon klonken ze alsof ze al een zelfstandige woonruimte hadden gevonden; in werkelijkheid woonden ze bij hun vader, maar gewend als ze waren ons zelfs in hun woorden gescheiden te houden, praatten ze met me alsof hij niet bestond. Op vragen over hoe hun leven er voorstond antwoordden ze óf vrolijk en ontwikkend, óf humeurig, vol wrevelige pauzes, óf op het gemaakte toontje dat ze aansloegen als er vrienden bij waren. Ze belden me vaak ook zelf, met name Bianca, die een nogal dwingende, veeleisende band met me had, maar alleen om te horen of donkerblauwe schoenen goed bij een oranje rok stonden, of ik papieren die ze in een boek had laten zitten kon opsporen en per expresse toesturen, of ik, on-

danks de verschillende continenten en de weidse hemel die ons scheidde, wel altijd bereid was om hun ongenoegen, hun teleurstellingen over me heen te krijgen. Die telefoontjes waren vrijwel altijd haastig, leken soms net zo onwerkelijk als in een film.

Ik deed wat ze vroegen, reageerde zoals ze van mij verwachtten. Maar omdat de afstand het onmogelijk maakte rechtstreeks in hun leven in te grijpen, werd het voldoen aan hun wensen of grillen een combinatie van vrijblijvende en onverantwoordelijke acties, viel elk verzoek me licht, was elk karweitje dat met hen te maken had een uiting van aanhankelijkheid. Ik voelde me op wonderbaarlijke wijze verlost, alsof een zwaar karwei eindelijk voltooid was en me niet langer bedrukte.

Ik ging aan het werk, zonder het dwingende ritme van hun tijden en hun behoeften. 's Nachts luisterde ik onder het corrigeren van de scripties van mijn studenten naar muziek, 's middags sliep ik vaak, met oordopjes van was in, ik at één keer per dag, en altijd in het eetcafé waar ik boven woonde. Binnen de kortste keren veranderden mijn gewoontes, mijn humeur en zelfs mijn uiterlijke verschijning. De veel te domme én de veel te intelligente jongelui aan de universiteit ergerden me niet langer. Een collega met wie ik al jaren omging en met wie ik een enkel keertje sliep, zei op een avond verbaasd dat ik minder afwezig was geworden, guller. Binnen een paar maanden had ik weer het tengere lichaam dat ik als jong meisje had gehad en ontdekte ik een zachtaardige kracht in mezelf, vond ik dat mijn gedachten weer precies snel genoeg gingen. Op een avond bekeek ik mezelf in de spiegel. Ik was zevenenveertig, zou over vier maanden achtenveertig worden, maar zag dat verscheidene jaren op magische wijze waren uitgewist. Ik weet niet of ik dat prettig vond, maar wel dat het me verbaasde.

In die toestand van ongewoon welbevinden kreeg ik, toen het juni werd, zin in vakantie en besloot ik om, zodra ik klaar was met de examens en de vervelende bureaucratische beslommeringen, naar zee te gaan. Ik zocht op internet, bestudeerde foto's en prijzen. Ten slotte huurde ik van half juli tot eind augustus een tamelijk voordelig piepklein appartement aan de Ionische kust. In werkelijkheid kon ik pas op 24 juli weg, de reis verliep rustig, mijn auto was voornamelijk volgestouwd met boeken die ik nodig had om de lessen van het komende cursusjaar voor te bereiden. Het was een mooie dag, de lucht die door de open raampjes naar binnen woei bracht branderige geuren mee, ik was vrij en had geen last van schuldgevoelens.

Maar toen ik halverwege benzine tankte, kreeg ik het opeens benauwd. In het verleden was ik dol op de zee geweest, maar al minstens vijftien jaar lang werd ik zenuwachtig van zonnen, kreeg ik er heel snel genoeg van. Het appartement was vast en zeker lelijk, het uitzicht een streepje blauw in de verte tussen armoedige, goedkope huizenblokken. Ik zou geen oog dicht doen, door de warmte en door een nachtclub waar de muziek keihard stond. De rest van de rit werd ik geplaagd door een lichtelijk aangestast humeur en door de gedachte dat ik thuis, in de stilte van ons woonblok, de hele zomer op mijn gemak had kunnen werken bij de airconditioning.

Toen ik aankwam stond de ondergaande zon al laag. Het plaatsje leek me mooi, de stemmen hadden een aangename cadans en er hingen heerlijke geuren. Ik werd opgewacht door een oudere man met dik, grijs haar, die op een respectvolle manier hartelijk was. Hij stond erop me eerst in de bar een kopje koffie aan te bieden, vervolgens verbood hij me, glimlachend maar kordaat, ook maar één tas

het huis in te dragen. Beladen met mijn bagage zwoegde hij hijgend naar de derde en bovenste etage en zette mijn koffers op de drempel van een kleine zolderverdieping: een slaapkamer, een piepklein raamloos keukentje dat rechtstreeks op de badkamer uitkwam, een zitkamer met grote openslaande deuren en een terras waar in de schemering een kust vol uitlopers van klippen en een eindeloze zee te zien waren.

De man heette Giovanni, hij was niet de eigenaar van het appartement maar een soort beheerder of manusje-van-alles; toch accepteerde hij mijn fooi niet, integendeel, hij was min of meer beledigd, alsof ik niet begreep dat wat hij deed standaard was bij een hartelijk welkom. Toen hij zich terugtrok, nadat hij zich er meermalen van had vergewist dat alles naar mijn zin was, zag ik dat er op de tafel in de zitkamer een grote schaal vol perziken, pruimen, peren, druiven en vijgen stond. De schaal schitterde als op een stilleven.

Ik bracht een rieten leunstoeltje naar het terras, waar ik een poosje bleef zitten kijken hoe de avond langzaam over de zee neerdaalde. Jarenlang waren mijn twee kinderen bepalend geweest voor elke vakantie, en toen ze groter werden en met vrienden de wereld in begonnen te trekken, was ik altijd blijven wachten tot ze weer thuiskwamen. Ik had me niet alleen zorgen gemaakt over allerlei rampen (de gevaren van vliegreizen, boottochten, oorlogen, aardbevingen en vloedgolven) maar ook over hun nervositeit, over mogelijke spanningen met reisgenoten, over dramatische verwickelingen vanwege al te makkelijk of juist helemaal niet beantwoorde liefdes. Ik wilde klaarstaan om onverwachte hulpvragen het hoofd te bieden, was bang dat ze me kwalijk zouden nemen wat ik inderdaad was: verstrooid, afwezig, druk met mezelf.

Genoeg. Ik hees me overeind, ging een douche nemen.

Daarna kreeg ik honger en liep ik weer naar de fruitschaal. Ik ontdekte dat de vijgen, peren, pruimen, perziken en druiven onder hun fraaie uiterlijk overrijp of rot waren. Ik pakte een mes, sneed grote donkere plekken weg, maar griezelde van de geur, van de smaak, en gooide vrijwel alles in de vuilnisbak. Ik kon uitgaan, een restaurant zoeken, maar omdat ik moe was liet ik het eten maar zitten, ik had slaap.

Er waren twee grote ramen in de slaapkamer, ik gooide ze open en deed de lampen uit. Ik zag hoe buiten, in het donker, met regelmatige tussenpozen de lamp van de vuurtoren flitste en de kamer een paar seconden lang met fel licht overspoelde. Je zou nooit 's avonds op een onbekende plek moeten aankomen, alles is vaag, kan gemakkelijk grenzen overschrijden. In mijn badjas en met natte haren ging ik op bed liggen, mijn ogen op het plafond gericht, in afwachting van het moment dat het wit zou oplichten, luis terend naar het verre geluid van een buitenboordmotor en aarzelend gezang dat aan kattengejammer deed denken. Ik had geen greep meer op de dingen. Half slapend draaide ik me om en voelde iets op mijn kussen dat wel van kil velijnpapier leek.

Ik deed het licht aan. Op mijn hagelwitte kussensloop lag een drie of vier centimeter lang insect, net een grote vlieg. Het had vliedunne vleugels, was donkerbruin, bewegingloos. Ik zei bij mezelf: een cicade, misschien is zijn onderlijf wel opengebarsten op mijn kussen. Ik raakte het beest met een puntje van mijn badjas aan, het bewoog, zat meteen weer stil. Een mannetje, een vrouwtje. De buik van een vrouwtje heeft geen elastische vliezen, ze sjirpt niet, maakt geen geluid. Ik huiverde. De cicade prikt gaatjes in olijven en veroorzaakt het wegsijpelen van de stroop uit de

bast van de wilde ahorn. Voorzichtig tilde ik het kussen op, liep naar een van de ramen en schudde het insect eraf. Zo begon mijn vakantie.

3

De volgende dag stopte ik zwemkleding, badlakens, boeken, fotokopieën en schriften in mijn tas, stapte in mijn auto en trok erop uit, op zoek naar strand en zee, over de provinciale weg die de kustlijn volgde. Na zo'n twintig minuten begon aan mijn rechterhand een dennenbos, zag ik een bord dat een parkeerplaats aangaf en stopte ik. Beladen met mijn spullen klom ik over de vangrail en liep ik een weggetje op dat roodbruin zag van de dennennaalden.

Ik ben dol op de geur van hars, heb als klein kind hele zomers doorgebracht op stranden die nog niet helemaal waren verslonden door het beton van de Camorra en die begonnen waar het dennenbos ophield. Die geur is de geur van de vakanties, van de zomerse spelletjes uit mijn kindertijd. Elk gekraak van een droge dennenappel, elk plofje en de donkere kleur van de pijnboompitten doen me denken aan de mond van mijn moeder, die lacht als ze de doppen stuk knijpt, de gelige pitjes eruit haalt, ze aan mijn zusjes geeft die er luidruchtig om bedelen, en aan mij, afwachting zwijgend, of ze zelf opeet, zodat haar lippen vol donker poeder komen te zitten, en om mij te leren minder verlegen te zijn zegt: weg jij, jij krijgt niks, je bent nog geslotener dan een groene dennenappel.

Het dennenbos was heel dicht, met een ondoordringbare onderbegroeiing, en de in de beukende wind opgegroeide stammen leken op het punt achterover te vallen van schrik om iets wat uit zee kwam. Ik lette goed op dat

ik niet struikelde over de glimmende wortels die het pad overwoekerden en overwon mijn afkeer van de stoffige hagedissen die, als ik langskwam, de vlekken zonlicht verlieten en wegvluchtten, op zoek naar beschutting. Ik liep hoogstens vijf minuten, toen verschenen de duinen en de zee. Ik passeerde verwrongen eucalyptusstammen die uit het zand staken, nam een houten loopplank tussen groen riet en oleanders door en kwam bij een vriendelijke strandtent.

De plek stond me meteen aan. Ik voelde me gerustgesteld door de hoffelijkheid van de donkere man achter de kassa, door de zachtaardigheid van de niet erg gespierde jonge strandwacht, lang en broodmager, die in een T-shirt en een rood short met me meeliep naar mijn parasol. Het zand was wit poeder, ik bleef heel lang in het glasheldere water en ging even in de zon liggen. Daarna installeerde ik me met mijn boeken in de schaduw en werkte rustig door tot zonsondergang, genietend van het briesje en het snelle veranderen van de zee. De dag vergleed in zo'n ongestoorde harmonie van werk, fantaseren en luiëren dat ik besloot voortaan altijd hierheen te gaan.

In minder dan een week werd dat allemaal rustige routine. Ik liep door het dennenbos en genoot van het kraken van de dennenappels die opensprongen in de zon, van de geur van groene blaadjes die veel weg hadden van mirte, van de stukken schors die loslieten van de eucalyptusbomen. Lopend over het pad stelde ik me de winter voor, het bevroren dennenbos in de mist, de muizendoorn die rode bessen kreeg. De man achter de kassa verwelkomde me elke ochtend bij mijn aankomst met hoffelijke vriendelijkheid, ik nam een kopje koffie en mineraalwater in de bar. De strandwacht, die Gino heette en ongetwijfeld student was, klapte ijverig mijn parasol en mijn ligstoel uit en trok

zich vervolgens terug in de schaduw – zijn volle lippen iets van elkaar, aandachtige ogen – om voor een of ander examen in een dik boek woorden te onderstrepen met potlood.

Als ik de jongen zo bezig zag, vond ik hem aandoenlijk. Meestal doezelde ik weg als ik me in de zon liet opdrogen, maar soms sliep ik niet, dan kneep ik mijn ogen enigszins toe en sloeg ik hem vol sympathie gade, goed oplettend dat hij dat niet merkte. Hij maakte een rusteloze indruk, verdraaide vaak zijn mooie, nerveuze lijf, woelde met een hand door zijn pikzwarte haar en plukte aan zijn kin. Mijn dochters zouden helemaal weg van hem zijn geweest, vooral Marta, die altijd meteen viel voor tengere, nerveuze jongens. En ik misschien ook wel. Ik heb al een hele tijd geleden ontdekt dat er nog maar weinig van mezelf over is en heel veel van hen. Ook Gino bekeek ik nu door het filter van de ervaringen van Bianca, van Marta, afgaand op de voorkeuren en passies die mijn verbeelding hun toeschrijft.

De jongen studeerde maar bezat kennelijk antennes die losstonden van zijn gezichtsvermogen. Zodra ik aanstalten maakte om mijn ligbed uit de zon in de schaduw te zetten, sprong hij overeind en vroeg hij of ik hulp nodig had. Ik glimlachte, schudde van nee, wat stelde het verplaatsen van dat ligbed nou voor. Het was voor mij voldoende dat ik me beschermd wist, niet de tijd in de gaten hoefde te houden, geen dringende zaken af hoefde te handelen. Niemand hing nog van mijn zorgen af en ook mezelf was ik eindelijk niet meer tot last.

De jonge moeder met haar dochttertje kreeg ik pas later in het oog. Ik weet niet of ze al vanaf mijn eerste dag aan zee waren of pas later waren verschenen. In de drie of vier dagen na mijn aankomst had ik nauwelijks aandacht geschonken aan de nogal rumoerige groep Napolitanen: kinderen, volwassenen, een man van rond de zestig met een nors gezicht, vier of vijf jongelui die elkaar in het water en op het droge venijnig in de haren zaten en een forse vrouw met korte benen en zware borsten, misschien nog geen veertig, die zich vaak van het strand naar de bar en weer terug bewoog en daarbij moeizaam een zwangere buik meertorste, de omvangrijke, naakte boog strak gespannen tussen de twee delen van haar bikini. Ze waren allemaal familie, grootouders, kinderen, kleinkinderen, neven en nichten, zwagers en schoonzussen, en als ze lachten schaterden ze luidruchtig. Ze schreeuwden elkaars namen met slepende uithalen, de zinnen die ze elkaar toeriepen klonken plagerig of vertrouwelijk, soms maakten ze ruzie: een uitgebreide familie, net zo een als waar ik als kind bij had gehoord, met dezelfde grapjes, dezelfde overdreven afhankelijkheid, dezelfde ergernissen.

Op een dag keek ik van mijn boek op en zag ik ze voor het eerst, de piepjonge vrouw en haar kind. Ze kwamen van de waterkant naar de parasol terug, zij niet ouder dan twintig, haar hoofd gebogen, en het kleintje dat haar met haar neus omhoog verrukt aankeek, drie of vier jaar, met een

pop die ze net zo vasthield als een moeder haar kindje in de armen houdt. Ze praatten heel rustig met elkaar, alsof alleen zij bestonden. Van onder de parasol riep de zwangere vrouw nijdig iets in hun richting, en een forse grijze, geheel geklede vrouw van boven de vijftig, misschien haar moeder, gaf met boze gebaren haar afkeuring over het een of ander te kennen. Maar het meisje leek doof en blind, bleef onverstoorbaar naar het kind gewend en kwam met ingehouden stappen vanaf de zee naar boven, zodat op het zand de donkere schaduwen van haar voetafdrukken achterbleven.

Ook zij hoorden bij die grote lawaaiige familie, maar met haar tengere lichaam, haar met smaak gekozen badpak, haar slanke hals, de fraaie vorm van haar hoofd met het lange, door de wind bewogen glanzend zwarte haar, haar Indische gezicht met hoge jukbeenderen, karakteristieke wenkbrauwen en schuinstaande ogen, leek zij, de jonge moeder, zo van een afstand een vreemde eend in de bijt, een organisme dat de mysterieuze uitzondering op de regel leek, het inmiddels getemde slachtoffer van een ontvoering of van een verwisseling in de wieg.

Daarna werd het een gewoonte zo nu en dan hun kant op te kijken.

Het kleintje had iets ongerijmds, maar ik weet niet wat, misschien een kinderlijk soort neerslachtigheid of een latente ziekte. Haar hele gezichtje was één onafgebroken verzoek aan haar moeder om samen te blijven: een smeekbede zonder tranen of dwingelandij, en haar moeder onttrok zich daar niet aan. Op een keer zag ik de behoedzame aandacht waarmee ze haar met crème insmeerde. Een andere keer viel me op hoeveel tijd ze samen in het water doorbrachten, hoe de moeder haar dochtertje, dat zich met de armpjes om haar hals stevig vasthield, tegen zich aan druk-

te. Ze lachten naar elkaar, genoten ervan elkaar lijf aan lijf te voelen, hun neuzen tegen elkaar te duwen, water naar elkaar te sproeien, elkaar te kussen.

Op een dag zag ik ze samen met de pop spelen. Daar amuseerden ze zich kostelijk mee, ze kleedden haar aan en weer uit, smeerden haar zogenaamd in met zonnebrandcrème, deden haar in bad in een groen emmertje, wreven haar stevig droog, zodat ze geen kou zou vatten, drukten haar tegen zich aan alsof ze borstvoeding gaven, of voerden haar zandpappes en lieten haar naast zich in de zon liggen, op hetzelfde badlaken. Het meisje was van zichzelf al mooi, maar viel vooral op door de manier waarop ze moeder was, alsof ze om niets anders gaf dan om haar kind.

Niet dat ze niet goed was opgenomen in die grote familie. Ze praatte honderduit met de zwangere vrouw, kaartte met een stel jongeren van haar eigen leeftijd, zwart verbrand door de zon, neefjes en nichtjes neem ik aan, ze wandelde langs de zee met de oudere man met het norse uiterlijk (haar vader?) of met uitgelaten jonge vrouwen, zusjes, nichtjes, schoonzusjes. Naar mijn idee had ze geen man of iemand die zichtbaar de vader van haar kind was. Maar het trof me wel dat alle familieleden zich liefdevol om haar en het kleintje bekommerden. De forse, grijze vrouw van boven de vijftig ging met haar naar de bar om een ijsje voor het kleintje te kopen. Op één enkel verzoek van haar onderbraken de opgeschoten jongelui hun gekibbel en gingen ze – zij het ook zuchtend – water halen, eten, wat ze maar nodig had. Zodra moeder en dochter zich met hun kleine blauw-rode kano ook maar een paar meter uit de kust waagden, gilte de zwangere vrouw Nina, Lenù, Ninetta, Lena, en haastte ze zich puffend naar de waterkant en alarmeerde dus ook de strandwacht, die overeind sprong om de situatie beter te kunnen overzien. Toen het meisje

op een keer werd benaderd door twee kerels die een praatje wilden aanknopen, kwamen haar neven meteen tussenbeide en werd er geduwd en gescholden, liep het bijna op een handgemeen uit.

Het duurde even voor ik wist of de moeder of het dochtertje Nina, Ninù of Ninè heette, er klonken allerlei namen, en doordat ze voortdurend door elkaar werden gebruikt kostte het me moeite enige zekerheid te krijgen. Uit al die stemmen en kreten die ik hoorde maakte ik ten slotte op dat Nina de moeder was. Met het kleintje lag het moeilijker. In het begin kon ik er geen wijs uit worden. Ik dacht dat ze een bijnaam had in de trant van Nani of Nena of Nenella, maar naderhand begreep ik dat dat de namen van de pop waren, waar het kind niet buiten kon en waar Nina een aandacht aan besteedde alsof ze leefde, een soort tweede dochtertje was. Het kleintje heette in werkelijkheid Elena, Lenù, en haar moeder noemde haar altijd Elena, de familie Lenù.

Die namen schreef ik in mijn schrift, geen idee waarom, Elena, Nani, Nena, Leni; misschien vond ik het leuk hoe Nina ze uitsprak. Ze praatte tegen het kleintje en haar pop met die charmante zangerigheid van het Napolitaanse dialect waar ik zo van hou, de tedere taal van het spel en van de lieve woordjes. Ik was verrukt. Talen bevatten voor mij een geheim vergif dat zo nu en dan opspeelt en waar geen tegengif voor bestaat. Ik herinner me het dialect uit de mond van mijn moeder als ze haar vriendelijke zangerigheid liet varen en tegen ons schreeuwde, ziedend van woede: 'Ik hou het niet meer uit met jullie, ik hou het niet meer uit.' Bevelen, schreeuwen, scheldwoorden, het leven dat zich spande in haar woorden, als een aangetaste zenuw die bij de eerste aanraking alle zelfbeheersing wegvaagt door de pijn. Een, twee, drie keer heeft ze ons, haar dochters,

gedreigd dat ze zou weggaan, dan worden jullie 's morgens wakker en dan vinden jullie me niet meer. Elke ochtend werd ik bevend van angst wakker. In werkelijkheid was ze er altijd, in haar woorden liep ze voortdurend van huis weg. Deze vrouw, Nina, leek me rustig en ik benijdde haar.